

بررسی نقش صنایع دستی روستاها در کار آفرینی و اشتغال زایی جهت جذب

توریسم

منیره منوچهری

دانشجوی کارشناسی رشته مدیریت جهانگردی - دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه

چکیده

هدف از پژوهش حاضر شناسایی راه های توسعه و مطرح کردن صنایع دستی روستاهای پر قدمت کرمانشاه در سطح ملی و بین المللی و بررسی رابطه آن با جذب گردشگر و درآمدزایی می باشد، توسعه روستایی عامل بهبود شرایط زندگی افراد کم در آمد ساکن روستا و خود کفا ساختن آنان در روند کلی توسعه یک کشور است و این خود کفایی جزء برنامه های کار آفرینی است. یکی از اهداف کار آفرینی، توسعه پایدار روستایی است و در این رابطه پرداختن به صنایع روستایی، صنایع تبدیلی و صنعت گردشگری و ایجاد مشاغل نظیر عرضه انواع صنایع دستی و تولیدات اولیه خانگی است که کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها را در پی دارد و معرف روستاهای پر جاذبه و پر قدمت در استان کرمانشاه است. پژوهش حاضر یک مطالعه مروری است که با روش مطالعه اسنادی و کتابخانه ای گردآوری شده است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که رابطه ای مستقیم بین صنایع دستی روستاها و جذب توریسم و کار آفرینی وجود دارد.

کلید واژه ها: توسعه روستایی (Rural Development)، صنایع دستی (Crafts)، اشتغال زایی (Employment)،

کار آفرینی (Entrepreneurship)، جذب توریسم (Attract tourism).

توسعه پایدار

مقدمه:

توریسم روستایی یکی از مهمترین زیر گروه های توسعه صنعت گردشگری در هر منطقه است که امروزه یکی از مردمی ترین اشکال گردشگری محسوب می شود و به شکل فعالیتهای توریستی در روستا صورت می گیرد. روستا هم می تواند تعریفی جغرافیایی داشته باشد و هم توصیف گر ویژگی های فرهنگی جوامع غیر شهری، روستاها نه تنها قابلیت های بسیاری برای جذب توریسم و اشتغال زایی دارند بلکه می توانند در جهت توسعه اراضی کشاورزی و تولیدات انبوه این محصولات به اقتصاد جامعه کمک بسیار زیادی نماید به بیان دیگر گردشگری و توریسم روستایی یکی از منابع ارز آور اقتصادی است که کارکردهای مطلوبی دارد. برخی از این کارکردها مثل کشاورزی و جنگلداری جزء لاینفک طبیعی و اجتماعی روستا هستند. اما بررسی استعدادها و ظرفیت های ایجاد اشتغال در اقتصاد مناطق یکی از مهمترین وظایف دولت در شرایط حاضر است با توجه به اینکه اشتغال زایی یکی از مشکلات فراروی هر جامعه است و بیکاری را بعنوان یکی از معضلات عظیم اقتصادی و اجتماعی به همراه دارد، در این شرایط توسعه صنایع دستی بمنظور جزء جدایی ناپذیر اقتصاد روستایی و شهری با جذابیت های فراوان گردشگری همراه است. از این رو نقش و اهمیت توسعه صنایع دستی با شناسایی و ایجاد ظرفیت های جدید، ایجاد اشتغال مولد و بهبود وضعیت اقتصادی و ارتقاء سطح در آمد، معیشت و رفاه حال هزاران خانه دار روستایی و شهری فعال در این صنعت ضرورت پیدا می کند. صنایع دستی ایران و بخصوص کرمانشاه جلوه ای از هنر، فرهنگ و تمدن کهن این سرزمین شرقی است که به سادگی روح هر بیننده و گردشگری را در نقوش و ظرافت خود غرق می سازد.

صنایع دستی به طور کلی به چهار دسته سنگین، سبک، کوچک و دستی تقسیم شده که صنایع دستی استان کرمانشاه تقریباً همه موارد را شامل می شود توسعه و سرمایه گذاری بر روی صنایع دستی بعنوان یکی از راههای ارزان و مناسب برای اشتغال زایی حائز اهمیت است زیرا با سرمایه گذاری اندک و مواد اولیه در دسترس و همچنین حفظ سنت های محلی نه تنها می توان از آمار بسیار زیادی از بیکاران این استان کاست بلکه باعث جذب گردشگران بسیاری به این خطه کرد نشین و معرفی این آثار به همگان می شود.

در بخش اوقات فراغت و گردشگری در کنار صنایع دستی کارکردهای دیگری وجود دارد که عبارتند از: ۱- راندن ماشین های کشاورزی، اتومبیل رانی، دوچرخه سواری، قاطر سواری. ۲- فعالیتهای آبی؛ ماهیگیری و شنا. ۳- گلایدرهای دستی؛ هواپیماهای بسیار سبک وزن و بالونهای هوای گرم. ۴- فعالیتهای زمینی؛ تنیس و گلف. ۵- فعالیتهای ورزشی؛ غار نوردی و صخره نوردی. ۶- فعالیتهای اکتشافی؛ اقدامات صنعتی محلی، کشاورزی یا مهارتی. ۷- فعالیتهای فرهنگی؛ باستان شناسی، تجدید بنا، کارگاههای هنری و سایر کارهای هنری. ۸- فعالیتهای مربوط به زیبایی اندام؛ مراکز تندرستی که هر کدام از اینها به تنهایی خود زمینه جذب گردشگر و توریسم را فراهم می آورد و در نهایت منجر به فقر زدایی در روستاها، معرفی جاذبه های روستایی به همگان و مطرح کردن روستاها در بخش گردشگری و توریسم خواهد شد نه تنها روستاها محیط تحت شعاع خود را تحت تاثیر جاذبه های توریستی قرار می دهند بلکه تمام عوامل در این بخش تحت تاثیر جاذبه های توریستی قرار خواهند گرفت.

بیان مسئله:

اما مسئله اینجاست با توجه به کارکردهای فراوانی که روستا دارد چرا به آن کم توجهی شده و کم و بیش مورد توجه و استقبال گردشگران و توریسم قرار گرفته است؟

در گذشته نه چندان دور هنرمندان و صنعتگران در زمینه های مختلف بخصوص صنایع دستی فعالیت می کردند اما در حال حاضر با واردات بی رویه صنایع دستی از چین و پاکستان و فقدان حمایت مادی و معنوی از این گونه صنایع در داخل کشور و استان کرمانشاه و همچنین انتقال نیافتن دانش و تجربه پدران و استادان این هنرها و فنون به نسل حاضر از جمله بزرگترین چالشهای پیش روی این صنعت به شمار می آیند و میزان استقبال و خرید مردم از صنایع دستی تا آن اندازه نیست که چرخ زندگی صنعتگران هنرهای دستی و بومی را به خوبی بچرخاند. گرانی شاید اولین دلیل دوری مردم از صنایع دستی باشد، تغییر سلیقه مردم و روی آوردن به دکوراسیون غربی از دیگر دلایل کاهش خرید در بازار صنایع دستی و چالشهای سد راه این هنر است. خلاء دیگر در این بخش نبود تبلیغات در زمینه گردشگری است و همچنین از دیگر علل عدم استقبال عموم از صنایع دستی شاید تصور مردم از این صنعت باشد که این محصولات را عتیقه می دانند که متعلق به خانواده های است که علاقمند به جمع آوری عتیقه جات هستند و علل دیگر فرهنگ برخی از مردم مغلوب کالای وارداتی باشد تا صنایع داخلی، همین امر موجب شده تا این صنایع رونق خود را از دست داده و به جهانبان معرفی نشود.

در حالی که عموماً گردشگری روستایی در فضاهایی شکل می گیرد که ویژگی های سنتی بیشتری نسبت به محیطهای شهری دارد یعنی هر چه روستا سنتی تر باشد گردشگران بیشتری را به خود جلب می کند؛ منتها گاه برای اینکه روستا سنتی تر جلوه کند باید سرمایه گذاری کرد و با بازسازی ساختمانها و تاسیسات و البسه روستایی آن را در وضعیت عصر سنت و کشاورزی قرار داد. (گردشگری (ماهیت و مفاهیم) محمد حسین پاپلی ۱۳۲۷-، مهدی سقایی ۱۳۵۴-). اما متأسفانه تخصیص ندادن سرمایه به بخش روستایی در جهت آبادی و آماده سازی جهت پذیرا بودن توریسم و گردشگر و عرضه صنایع دستی هر منطقه مانع از ورود گردشگران شده پس لازم است برای رفع این مشکل راه حلهای ارائه شود تا شاهد روزافزون صنعت توریسم در روستاهای خطه کرمانشاه باشیم.

الف) معرفی جاذبه های گردشگری روستایی استان کرمانشاه:

شاخص ترین صنایع دستی استان کرمانشاه عبارتند از: گلیم، قالی، گیوه، جاجیم، پارچه دستباف، نمد، مصنوعات چرمی، ساخت زیورآلات محلی، جیغ بافی، بافتهای سنتی (رودوزی)، گلیم گل برجسته، سبد بافی، نساجی (موج بافی و اهرامی بافی)، می باشد که تولید این محصولات در تمام شهرستانهای استان رواج دارد.

مهمترین این صنایع عبارتند از:

فرش (قالی):

قالی بافی به صورت یک فعالیت جنبی با ارزش خود مصرفی و با نقوش بومی و محلی از سال ها پیش در میان روستائیان کرمانشاه وجود داشته است. نقش های محلی شناخته شده، نام روستاهای معینی را بر خود دارد که از جمله می توان به نقش های حسین آباد و اکبر آبادی و کیونانی اشاره کرد. امروزه تقریباً در بیشتر روستاهای سنقر و در اغلب روستاهای صحنه، کنگاور، دینور و بیستون، قالی بافی دایر است. در میان عشایر منطقه غربی کرمانشاه به ویژه ثلاث باباجانی اگرچه قالی بافی صنعت دستی اصلی نیست ولی در کنار گلیم بافی و سایر دست بافت ها قالی هم بافته می شود. در فرهنگ قالی بافی کرمانشاه واژه گل به معنی نقش به کار برده می شود چنانکه در گل اکبرآباد، گل ترنجی، منظور از گل نقشه گل قالی است. نقش های شناخته شده در قالی بافی این منطقه عبارتند از دارگل، بازوبندی، سماوری، عبداللهی، اکبر آبادی، کیونانی و حسین آبادی که هر یک از این نقش ها، خود مجموعه ای از خرده نقش ها را در بر دارند.

ویژگیهای قالی بافی سنتی در منطقه کرمانشاه:

- در همه جا زنان بافنده قالی بودند.
- قالی کمتر برای عرضه به بازار بافته می شود.
- در همه جا دارها ایستاده (عمودی) بوده است.
- گره قالی ترکی، پرزقالی بلند و به اصطلاح پر گوشت است.
- رنگها اغلب گیاهی و معدنی بوده و در محل تهیه می شد.

گیوه:

صنعت دیگر گیوه است که پای افزاری سبک، راحت، مقاوم و خنک است که در دوره صفویان کفش عموم مردم بوده و در فصل تابستان مورد استفاده فراوان قرار می گرفته در سالهای اخیر بعلت رواج کفش ماشینی جایگزین این پای افزارها شده ولی زیبایی و تنوع این محصول به قدری زیاد است که متقاضیان زیادی است که متقاضیان زیادی دارد این صنعت بومی را می توان بر مبنای نوع تولید و محل تولید به دو بخش اصلی روستایی و شهری تقسیم کرد که دو روستای هجیج و نودشه از بخش اورامانات جزو مراکز قدیمی و مهم تولید نوع خاصی از گیوه می باشد این پای افزار چهار نوع دارد.

نوع اول آن پای افزاریست که بهترین و مرغبتترین نوع گیوه است که از تکه پارچه های پنبه ای کهنه و غیر قابل مصرف به صورت رشته های دراز به عرض یک سانت بریده شده و کنار هم قرار می گیرد و با چسب مخصوص به وسیله ابزاری که مشته نام دارد کوبیده می شود این کار در سه لایه انجام می شود و پس از فشرده شدن به شکل کف گیوه در آمده و آماده استفاده می شود.

نوع دوم: گیوه، با کف چرم است که در ساخت آن از زائده های پوست گاو و حیوانات دیگر استفاده می شود. نوع سوم: که در واقع نازل ترین نوع است گیوه با کف لاستیکی است که امروزه بعلت ارزانی برای ساخت این گیوه عموماً از لاستیک های غیر قابل مصرف اتومبیل ها استفاده می کنند و آخرین نوع آن از پوست گاو، موی بز، پیه و نری گاو و نخ تابیده برای ساخت آن استفاده می شود کارهای مربوط به تخت گیوه کاری مردانه است و کارهای مربوط به رویه گیوه توسط زنان درخانه ها صورت می گیرد و برای بافت گیوه های زنانه از نخ های رنگین و انواع منجوق استفاده می شود.

موج:

یکی دیگر از صنایع دستباف استان کرمانشاه موج بافی است کرده از موج برای نگهداری رختخواب و وسایل اضافی بهره برداری می کنند البته بعنوان پشتی هم در اماکن سنتی استفاده می شود که زیبایی خاصی به آن مکان می بخشد و در شهرهای مانند پاوه و اورامانات رواج دارد. انواع موج عبارتند از: احرامی، رانکه، چوغه نوعی شال کردس است. دستگاه موج بافی چوبی است هر دستگاه نیازمند دو نفر است یک نفر بافنده و یک نفر ماسوره پیچ. موج گاه بصورت چهار تخته و گاه بصورت سه قطعه تهیه می شود.

گلیم:

گلیم بافی از صنایع دستی خانگی است که در بیشتر نقاط استان کرمانشاه رواج دارد. اکثر کارگاههای گلیم بافی در خانه های روستاییان هرسین به عنوان مرکز عمده تولید گلیم در استان از شهرتی خاصی برخوردار است. وجود مراتع مساعد جهت پرورش دام ها که تأمین کننده الیاف لازم گلیم هستند خود دلیلی بر متداول بودن گلیم بافی در این نواحی است. که به عنوان یکی از انواع صنایع دستی زیر اندازی و پوششی است که از ابریشم، موی بز، پشم گوسفند و یا دیگر چهار پایان است با تکنیک بافت گلیم وسایل مختلف تهیه می شود رختخواب پیچ (چادر شب)، خورجین و سجاده نمونه ای از آنهاست گلیم در سایزهای مختلفی به شکل مستطیل بافته می شود که در خانه های مدرن امروزه کاربرد بسیاری دارد. نقوش گلیم بیشتر به صورت اشکال هندسی است و طرحها و نقشهای گلیم استان کرمانشاه به سه بخش کلهر نشین، اورامانات و هرسین تقسیم می شود که گلیم هرسین کرمانشاه از بهترین نوع گلیم های ایران است.

جاجیم بافی :

جاجیم بافی : جاجیم بافی یکی دیگر از صنایع دستی کرمانشاه است که از دیرباز بین خانواده های روستایی و عشایر رواج داشته است. جاجیم به عنوان بالاپوش گرم مورد استفاده قرار می گیرد. حتی در بین برخی از خانواده های روستای جاجیم را به عنوان چشم روشنی و جهیزیه نوعروسان هدیه می دهند و به عنوان یادگاری ارزنده سال ها در خانوارها باقی می ماند. مواد اولیه جاجیم پشم است و بافت آن شبیه گلیم است با این تفاوت که جاجیم در چهار

تخته بافته می شود و پس از بافتن به هم متصل و دوخته می شود. در منطقه اورامان و ثلاث زنان جاجیم هایی را با نقوش متنوع و جنس مرغوب می بافند که در نوع خود کم نظیر می باشد.

مصنوعات چرم:

با توجه به اینکه منطقه کرمانشاه در بازار محل پرورش احشام و دامهای فراوان بوده است بنا به ضرورت دباغی های فراوان نیز به وجود آمده که کرمانشاه را منبع اصلی تولید و پخش چرم در سراسر کشور می کند به همین دلیل در کرمانشاه سراجی یا چرم سازی های فراوان مشغول به کارند به طوری که در بازار سنتی کرمانشاه بخشی به نام راسته سراجی بوجود آمده است. کالاهایی که توسط چرم سازان تولید و تهیه می شود عبارتند از کیف، کمر بند اسلح، بند قندان، مچ بند، زین اسب و جلد موبایل.

چیغ بافی:

از زمانیکه زندگی کوچ نشینی عشایر منطقه کرمانشاه آغاز گردیده است شاید حدود ۲ تا ۳ هزار سال می گذرد که از چیغ برای تزیین سیاه چادرهای بسیاری استفاده می گردد از چیغ یا چیت برای حفاظت و زیبایی اطراف سیاه چادر و گاهی نقش پاروان امروزی را برای تقسیم بندی و جدا کردن قسمتهای مختلف فضاهای داخل چادر را انجام می دهد که به دو صورت ساده و رنگی تولید می شود و در حال حاضر بیشتر بسته به نوع نیاز و سفارش افراد تهیه می شود استفاده چت یا همان چیغ بیشتر توسط عشایر استان مانند کلهر و سنجابی و نیز گاهی توسط روتاییان منطقه بکار می رود، برای تولید چیغ از پشم رنگی یا خود رنگ و حصیر که تشکیل شده از نی های نازک و بلند می باشد استفاده می شود نقوش بافته شده در آن بیشتر به صورت ذهنی باف و انتزاعی می باشد که زیبا ترین نوع آن چیغ تپک می باشد.

نمد مالی:

تولید این محصول در استان کرمانشاه تقریباً به قبل از اسلام بر می گردد و با توجه به اینکه تولید آن راحت بوده و مواد اولیه آن نیز در دسترس عشایر منطقه می باشد به راحتی تولید و از جمله هنرهای شاخص استان کرمانشاه محسوب میشود و از همان ابتدا بیشترین و اصلی ترین استفاده از آن به عنوان زیر انداز و گاه پوشش بوده است. به علت تغییرات جوی این حرفه تقریباً در بعضی مناطق فصلی بوده و در بعضی مناطق بصورت کارگاهی و دائمی می باشد. طرح های مرسوم که در نمد استفاده میشود عبارتند از شمشیر، تپانچه، بز کوهی، گل ترنج، پله، جقه شاهی، کله قوچی، مرغ، گل، بته زین، گنجشک، گل نیلوفر و بیشتر از رنگ های سیاه، سفید، کرم، سبز، سرخ، قهوه ای و همچنین پشم خود رنگ استفاده می شود.

ب) جلوه های طبیعی و تاریخی

به سبب موقعیت خاص اقلیمی و بارندگی به موقع و کافی از مناطق شمال غربی تا جنوب شرقی استان کرمانشاه یعنی از ارتفاعات اورامانات تا منطقه زردلان و هلیلان دره های پوشیده از جنگل و مراتع پر برکتی وجود دارد. این دره ها چون دارای آب و هوای معتدل با مناظر زیبایی است برای اطراق و تفریح و وجود ایلات در حال کوچ بهترین نقاط تفریحی ایران است و همیشه یکی از شکار گاه های تراز اول ایران محسوب می شده است جنگلهای این استان عموماً از جامعه بلوط بومی ایران تشکیل یافته که بهترین مکانها برای ارائه صنایع دستی می باشند. شهرستان کرمانشاه با وسعت تقریبی ۸۵۴۷ کیلو متر مربع به عنوان شهرستان مرکز استان دارای اهمیت استراتژیک می باشد بصورتی که بعد از مسافت از این شهر تا مرز خسروی (کشور عراق) تا مرکز استان کردستان، تا مرکز استان همدان و مرکز استان لرستان از طریق شهرستان هرسین و نور آباد با اندکی تفاوت به یک اندازه است. این شهر به لحاظ تاریخی از دوران باستان بعنوان دروازه ورودی آسیا به جلگه بین النهرین معروف بوده است. دلیل این ادعا همانطور که در متون تاریخی آمده، وجود راه ارتباطی میان فلات ایران، چین، و هندوستان با ساکنان بین النهرین است که به این راه اصطلاحاً شاهی نیز گفته می شود. این سرزمین بواسطه همجواری با تمدنهای اقوام ایلامی و کاسی ها از یک سو و تمدن مردم بین النهرین از سوی دیگر موقعیتی منحصر بفرد داشته است.

از زمان خلق نخستین تصاویر بر دیواره ها غارها، زمان زیادی می گذرد. و طرحهای خام و مبهمی در مغز انسان شکل گرفت که همه اینها از جمله تلاشهای انسان برای گریز از ظلمت و تباهی بوده است در طول زمان این نیاز سیر تکاملی یافته و آثاری آراسته، پیراسته به جای نهاده که بسیار ارزنده است. نقش و اهمیت صنایع دستی بعنوان هنری مقدس، صنعتی مستقل، بومی و اصیل با جنبه های قوی کاربردی از جهات هنری، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و حتی سیاسی برای همگان آشکار است. امروزه تولید صنایع دستی در دستور کار صنعتگران جهان است و تلاش می شود در تمامی کشورهای جهان این صنایع با قیمت ارزان در اختیار توریست ها قرار گیرد. زیرا در عمل و تجربه ثابت شده که صنعت گردشگری می تواند به رشد، توسعه و گسترش صنایع دستی و بهبود کیفیت آن کمک کند. در بعضی از کشورها تشکیلات صنایع دستی و گردشگری با هم ادغام و یا در رابطه ای هماهنگ و منسجم با هم دیده می شوند که کشور ما از این امر مستثنا نیست. با توجه به اینکه ایران یکی از ده کشور پ جاذبه گردشگری در جهان است نظر هر گردشگری را با هر سلیقه و بینش و تفکری به سوی خود جلب می کنند.

معرفی برخی از روستاهای پر قدمت استان کرمانشاه

تپه تاریخی و باستانی شیخی آباد روستای کروتویج علیا منطقه دینور شهرستان صحنه است که به عنوان نخستین زیستگاه بشر دوره نوسنگی در خاورمیانه شناخته شده در کاوشهای بدست آمده قدمت این تپه به ۱۱ هزار و ۸۰۰ سال رسیده که قدیمی تر از مجموعه گنج دره هرسین با قدمت ۱۰ هزار سال است که از قدمت کهن منطقه کرمانشاه و دینور حکایت دارد. با این کاوشها اثبات شده که منطقه دینور بعنوان نخستین زیستگاه بشر در کل خاورمیانه بوده و گسترش منطقه خاورمیانه از این نقطه آغاز شده است. این تپه توسط گروه باستان شناسی دانشگاه بوعلی همدان شناخته شده و تا کنون چند محوطه باستانی مربوط به دوران نوسنگی در غرب ایران بین دهه ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۸ میلادی توسط باستان شناسان خارجی شناسایی و کاوش شده اند.

روستای بعدی روستای نجوبران که از توابع بخش بیستون شهرستان هرسین در استان کرمانشاه در فاصله ۵ کیلومتری شهر بیستون، ۲۵ کیلومتری شهر هرسین و ۴۰ کیلومتری کرمانشاه واقع شده است آب و هوای این روستا در فصل بهار و تا نیمه ی تابستان مطبوع و دلپذیر و در پاییز و زمستان سرد است. رودخانه پر آب دینور در شرق روستا جریان دارد و غارهای گلستان و زری نیز در جنوب غربی آن قرار گرفته اند. گورستان قدیمی و پل آجری نوژی وارن که قدمتی طولانی دارند، بیانگر پیشینه تاریخی این روستا است. نجوبران روستایی دشتی با بافت مسکونی متمرکز دارد، مراتع غنی، ارتفاعات بلند پروا، سراب نجوبران و دیگر چشمه ساران جوشان از جذاب ترین جلوه های طبیعی این روستا بشمار می آیند.

دشت چمچمال و مراتع غنی و حاصل خیز، یکی از زیباترین و پر جاذبه ترین دشتهای استان است، که در حوالی روستای نجوبران واقع شده، پل دو دهانه آجری نجوبران از آثار ارزشمند تاریخی روستای نجوبران استان کرمانشاه است. البته یکی از مشکلات روستای نجوبران با توجه به یافته های تحقیق، مشکل عمده روستا طرح هادی می باشد که بدون توجه به بافت سنتی روستا مسئولین طرح اقدام به ساخت و شهرسازی کرده اند که جلوه و نمای بدی در بافت سنتی روستا ایجاد نموده از دیگر مشکلات این روستا عدم مشارکت مردم و بی توجهی آنها نسبت به ارزشها و جاذبه های روستا است. علاوه بر این دو روستا، روستای کوسه هیچ نیز از قدمت و جذابیت بسیار بالایی برخوردار

است روستاهای بسیار دیگری در استان کرمانشاه وجود دارد که از قدمت و بازده بسیار بالایی برخوردارند که براحتی می توانند جاذبه های برای جذب توریسم و گردشگر باشند.

توسعه پایدار در روستا:

۱- یک جنبه مهم توسعه پایدار تأکید بر توریسم محلی (Environmental based tourism) است این شیوه توریسم بر دخالت دادن جامعه محلی در برنامه ریزی و توسعه ی توریسم تأکید و توجه دارد و آن انواع توریسمی را توسعه و گسترش می دهد که به منافع جامعه محلی و روستایی بینجامد. این شیوه، فنونی را به کار می برد که از طریق آنها اغلب منافع توسعه توریسم عاید ساکنین بومی و نه خارج از آن گردد. به حداکثر رسانیدن منافع توریسم به سود ساکنین بومی و محلی عموماً به آن منجر می گردد که فعالیتهای توریسمی ساکنین محلی بهتر مورد قبول واقع شود و فعالیتهای ایشان از حفظ منابع توریسم محلی حمایت کند. شیوه توریسم محلی در سطوح محلی و یا سطوح پایین تر و مشروح تر برنامه ریزی بکار برده می شود، اما می توان آنرا بعنوان شیوه سیاستگذاری در سطوح ملی و منطقه ای نیز مطرح ساخت منافعی که عاید جامعه محلی و روستایی می شود برای کشور از طریق کسب در آمد و ارز خارجی، اشتغال زایی و حمایت هایی که جامعه محلی از توریسم و سیاستهای حفاظتی ملی به عمل می آورد، سود مند است. (برنامه ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه ای؛ سازمان جهانی جهانگردی؛ مترجمین: بهرام رنجبریان، محمد زاهدی؛ ۱۳۷۹، انتشارات جهاد دانشگاهی واحد اصفهان)

گردشگری و آداب و رسوم روستایی و محلی:

هر روستا آداب و رسوم خاص مربوط به منطقه و خطه خود را دارد که رعایت این آداب و رسوم و حفظ آنها در مرتبه اول قرار گرفته شاید بسیاری از روستاها به علت عوام بیرونی دستخوش تغییراتی قرار گرفته و آداب و رسوم خود را تا حدودی از دست داده اند اما با برنامه ریزی های صحیح می توان آرایش عصر سنتی را به روستاها باز گرداند و جاذبه های آنها به نمایش گذاشت. از جمله عناصری که باید در روستاها حفظ شود شرایط طبیعی، مورفولوژیکی، نوع معماری، نوع مسکن، الگوی سکونت، نوع معیشت، آداب و رسوم و سنتها هستند.

وضعیت گردشگری ایران:

تعداد جهانگردان ورودی از ۲۴۱۱۹۸ نفر در سال ۱۳۴۸ با ۲۸/۱ درصد رشد در سال ۱۳۵۶ به ۶۷۸۱۵۷ نفر رسیده است. از آن پس وقوع نا آرامی های سیاسی از تعداد جهانگردان ورودی کاسته شد آغاز جنگ بین عراق و ایران در سال ۱۳۵۹ و گسترش دامنه های آن به مناطق و شهرهای مختلف کشور، تعداد جهانگردان ورودی را به پایین ترین میزان خود در سال ۱۳۶۶ رساند. با پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و پایان جنگ، دوره ای دیگر از رشد جهانگردی در ایران آغاز شد. در فاصله سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۵ تعداد جهانگردان ورودی به ایران از ۹۳۹۵۳ نفر به ۵۷۳۴۴۹ نفر رسید. بعبارت دیگر در عرض ۸ سال تعداد جهانگردان ورودی به ایران در این سالها ۳۱۰۴ درصد بود، اما تعداد جهانگردان ورودی کماکان از سال ۱۳۵۶ کمتر بود. در فاصله سالهای ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ ورودی جهانگردان به کشور همچنان با رشد

رو به رو بود بدین معنی که از ۷۶۴۰۹۲ نفر در سال ۱۳۷۶ به ۱۳۴۱۷۶۲ نفر در سال ۱۳۷۹ رسیده است با اینکه هنوز در کشور با رشد ورود گردشگر مواجه هستیم ولی میزان این رشد بسیار کم شده است و از عمده دلایل آن پر شدن ظرفیتهای خالی بجا مانده از سالهای گذشته می باشد. طی سالهای ۱۳۷۹ تا کنون رشد ورود گردشگر به کشور رشد منفی داشته است. متوسط نرخ رشد این دوره ۷/۱۰۶ درصد رشد سالانه طی دوره بخش گردشگری را در کشور نشان می دهد. به هر حال آنچه مسلم است هر چقدر از نظر سیاسی و اجتماعی ثبات بیشتری در کشور حاکم باشد گردشگری در کشور رشد بیشتری خواهد داشت و این دو مسئله یعنی ثبات سیاسی، اجتماعی و گردشگری با یکدیگر همبستگی بسیار نزدیکی دارند.

براساس آمار ارائه شده توسط سازمانهای بین المللی (سازمان جهانی گردشگری UN WTO)، ایران در زمینه ورود گردشگر و همچنین در آمدهای حاصل از گردشگری در بین ۵۰ کشور اول جهان جایگاهی ندارد. ولی در زمینه گردشگر فرستی در جایگاه سی و یکم جهان قرار داشته و چنانچه گردشگر پذیری را به مثابه صادرات و گردشگری فرستی را واردات تلقی نماییم با توجه به ورود و خروج ارز از کشور به این نتیجه می رسیم که ایران در این زمینه دارای تراز منفی بوده و بطور کلی توانسته در این بازار پر سود جایگاهی برای خود مهیا نموده و سود ببرد و در این بین با فراز و نشیب های بسیاری روبه رو بوده است. (توسعه صنعت گردشگری در ایران؛ موانع و راهکارها، محمد باقر نوبخت، ۱۳۲۹؛ الهام پیروز؛ سال ۱۳۷۸؛ معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی - دفتر گسترش تولید علم.

اهمیت فرهنگی روستاها:

۲- بسیاری از انواع گردشگری وابسته به محیط روستایی هستند، بطور مثال کوهنوردی نیاز به محیط کوهستانی، ماهیگیری نیاز به دریاچه و رودخانه و سفر به مناطق کشاورزی نیاز به زمین کشاورزی دارد. با این حال جاذبه های روستا فراتر از ویژگیهای آشکارا و قابلیت های ذاتی آن مانند هوای تازه فضای آزاد یا آرامش و سکوت است. (Halfacree ۱۹۹۳). با این وجود، در این نظریه روستا از دو جهت تعریف می شود؛ یکی اینکه نقطه مقابل مناطق شهری است و دیگری اینکه ساخت اجتماعی دیرینه دارد. (Sharpley cohen ۱۹۸۸, Maccannell, ۱۹۹۴)

مقوله های کار آفرینی و درآمدزایی در روستا:

حوزه فعالیتهای تفریحی در روستا عبارتند از: ۱- گشت و گذار، گردش در جاده های فرعی و طولانی، کوهستانی و پارکهای طبیعی روستا- اسب سواری، سفر در کاروانها و ارابه ها- مسافرت با وسایل نقلیه موتوری (رانند در جاده های روستایی، رانند ماشینهای کشاورزی، اتومبیل رانی، دوچرخه سواری، قاطر سواری. ۲- فعالیتهای آبی، ماهیگیری، شنا، قایقرانی با قایقهای پارویی و کلک، مسابقه قایقرانی و انواع دیگر وسایل آبی. ۳- گلايدر دستی و هواپیماهای بسیار سبک وزن و بالونهای هوای گرم. ۴- فعالیتهای زمینی، تیس و گلف. ۵- فعالیتهای ورزشی، کوه نوردی، غار نودی و صخره نوردی. ۶- فعالیتهای اکتشافی، اقدامات صنعتی محلی، کشاورزی یا مهارتی. ۷- فعالیتهای فرهنگی، باستان شناسی، تجدید بنا، دوره های یادگیری مهارت، کارگاههای هنری، دسته های قومی و سایر کارهای فرهنگی.

۸- فعالیتهای مربوط به سلامتی، زیبایی اندام و مراکز تندرستی. این اقدامات با توجه به گذشتن سد گاوشان از بین اراضی کشاورزی بخشی از روستاهای استان کرمانشاه و همچنین قرار گرفتن دیگر روستاها در مناطقی که از آب و هوای بسیار مطبوعی برخوردارند می تواند کمک بسیار بزرگی به ایجاد اشتغال در زمینه های بالا و همچنین تاسیس سفره خانه های در سر راه روستاهای پر قدمت و قدیمی، پیست اسب سواری، رالی ماشین نماید و درآمدهای بسیاری را به استان کرمانشاه سرازیر می کند.

با توجه به این تحقیق که روستاییان مالک تسهیلات جهانگردی و اداره آنها هستند لازم است آنها تحت آموزشهای لازم جهت انجام امور جهانگردی و گردشگری قرار گیرند. تأسیس محلهای اقامتی با معماری و ساخت مربوط به آن منطقه و ارائه آنها با قیمتهای ارزان برای دانشجویان مسافر و تأسیس مهمانخانه ها یا خوابگاه های برای مسافران و بزرگسالان که سفرهای آموزشی می کنند. ایجاد مراکز هنری و بهره جویی از استاد کاران هنرهای دستی و سنتی در روستاها و معرفی صنایع مربوط به آن روستا و منطقه ای که روستا در آن واقع شده است. استفاده از راهنماهای قابلی که تمام اطلاعات لازم را درباره روستا و جایگاه آن در اختیار مسافران بگذارند. ایجاد سفره خانه های سنتی و طبخ غذاهای محلی مربوط به استان کرمانشاه، منطقه و روستای مربوطه و هر موردی که می تواند به نحو احسن در روستاها سبب جذب توریسم و گردشگر شود. (برنامه ریزی ملی و منطقه ای جهانگردی؛ سازمان جهانی جهانگردی؛ ترجمه: محمود عبدالله زاده؛ تهران؛ دفتر پژوهشهای فرهنگی؛ ۱۳۷۹)

گردشگری روستایی:

تعریفی که سازمان تعاون و توسعه روستایی (OECD) از روستا ارائه کرده و اینکه آینده روستاها چگونه است؟ چنین می گوید مناطق روستایی مشتمل بر مردم، زمین و خانه هایی می گردد که تحت نفوذ مراکز بزرگ نیستند و منابع روستایی را در بر می گیرند بنابراین روستا اینگونه تعریف می شود: مناطقی که خارج از شهرهای بزرگ قرار گرفته اند و ویژگی های آنها با ویژگی های شهرها متفاوت می باشد، بر این اساس مناطق روستایی ویژگی شهرها را ندارند، مناطق روستایی همه مناطق اعم از خشکی و آب را در بر می گیرد که خارج از شهرها و مراکز بزرگ شهری قرار گرفته باشند و گردشگری شامل تعطیلات بلند مدت، بازدیدهای روزانه و سفرهای داخلی و خارجی می شود و همه فعالیتهای آنها را که تفریح محسوب می شوند، در بر می گیرد. توسعه محلهای گردشگری شامل توسعه ساحلی، روستایی و نواحی کوهستانی است. در کشورهای عمده گردشگری، برنامه های توسعه مشمول تمام خاک یک کشور می شود. در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، این برنامه ها محدود به برخی از نواحی عموماً نواحی ساحلی هستند. اما در کشور ایران توسعه نواحی روستایی ایجاد موازنه بین توسعه کشاورزی و فشار گردشگری بر اقتصاد، جامعه و محیط زیست مناطق حومه ای کشور است. گردشگری برای کشاورزان در آمد اضافی فراهم می کند که اغلب نمی توان از آن صرف نظر کرد. بعلاوه بسیاری از فعالیتهای محلی مانند کارهای دستی و صنایع و کلبه های روستایی را حفظ و نگهداری می کند.

صنایع دستی:

صنایع دستی به مجموعه ای از هنر صنعت گفته می شود که بیشتر با مواد اولیه بومی و انجام بخشی از مراحل اساسی تولید، به کمک دست و ابزار دستی ساخته می شود که هر واحد آن گویای یک نوع ذوق هنری و خلاقیت فکری صنعتگر سازنده آن است و همین امر وجه تمایز این محصولات از مصنوعات مشابه ماشینی و کارخانه ای است در این تحقیق با توجه به موضوع آن می توان به بررسی نقش صنایع دستی و ایجاد اشتغال و جذب گردشگر در استان کرمانشاه پرداخت آنچه در این راستا مهم است ترویج صنایع دستی با توجه به مزیت های این صنعت که نیاز اندکی به سرمایه گذاری برای ایجاد اشتغال دارد همچنین معرفی روستاهای پر قدمت و عجین بودن این صنعت با هنر و در نهایت فراهم شدن محیط کاری پر نشاط و جلوگیری از مهاجرت و ایجاد مشاغل کاذب در شهرهای بزرگ و وجود مواد اولیه در دسترس و همچنین حفظ سنت های محلی توسط بومیان و محلیان منطقه نه تنها می تواند سبب ایجاد مشاغل در استان کرمانشاه شود بلکه باعث جذب کثیری از گردشگران و توریسم به این منطقه خواهد شد که هم مسائل اجتماعی و اقتصادی مربوط به صنایع دستی را مورد توجه قرار می دهد و هم ارزش های مربوط به این صنایع را، آمار بدست آمده از سازمان آمار اعلام کرده که استان کرمانشاه در سال ۱۳۹۰ باید پذیرای ۴/۰۰۰/۰۰۰ نفر گردشگر می بود اما فقط حدود ۲/۴۰۰/۰۰۰ نفر گردشگر به این استان سفر کرده اند در حالی که اگر ما بتوانیم با برنامه ریزی و توسعه عملکردهای خود در بخش صنایع دستی اقدامات مثبتی صورت دهیم مطمئناً این آمار در سال های آینده سیر صعودی را طی خواهد کرد و کارشناسان معتقدند برای اینکه در کشور اهداف اشتغال زایی در برنامه چهارم تا حد ممکن محقق شود و نرخ بیکاری ۸٪ کاهش پیدا کند باید ظرفیتهای شغلی در تمامی بخشها از جمله کشاورزی، صنعت و... افزایش یابد با توجه به اینکه استان کرمانشاه یکی از کلان شهرهای کشور و پنجمین استان از لحاظ جاذبه های گردشگری و توریستی است پس لازم است که عملی کردن اهداف ذکر شده در این تحقیق که نقش بسزایی در اقتصاد استان و کاهش میزان بیکاران و جذب توریسم خواهد داشت به عرصه ظهور درآید.

در این راستا گردشگری روستایی فعالیتی چند بعدی و چند وجهی است تعریفی که انجمن گردشگری بریتانیا ارائه کرده این است که توریسم عبارتست از گردش کوتاه مدت مردم در مکانهای دور از محل زندگی و کار و فعالیتهایی را در خلال اقامت انجام می دهند که بازدیدها و گردشهای روزانه و یا گردشهای دسته جمعی را شامل می شود. (گردشگری روستایی؛ ریچارد، جولیا شارپلی؛ مترجمین: رحمت اله منشی زاده ۱۳۲۷-، فاطمه نصیری ۱۳۶۰-؛ نشر منشی؛ سال نشر ۱۳۸۰).

گردشگری روستایی را از دو نظر میتوان بررسی کرد: از نظر مفهومی حالت مطلوبی از روح است و از نظر فنی، اصطلاحی مطابق با فعالیتهای، مقاصد و سایر ویژگی های قابل لمس است. مناطق روستایی با ویژگیهای قابل تشخیص و مفاهیم فرهنگی که دارند مرتبط هستند و از نظر اعتبارات اساسی عرضه و تقاضا در گردشگری روستایی هستند. با این همه گردشگری روستایی نوعی فعالیت اقتصادی است که به روستا بستگی دارد و از آن بهره می برد. بر این اساس تعریف گردشگری روستایی اینگونه بیان شده که عبارتست از غعالیتهای و گونه های مختلف گردشگری در محیطهای مختلف روستایی و پیرامون آنها که در بردارنده آثار مثبت و منفی برای محیط زیست و روستا، انسان و طبیعت است (سقای، ۱۳۸۳، ۱۱۲).

نتیجه گیری و پیشنهادات

راهکارهایی برای رشد و توسعه صنایع دستی و ایجاد اشتغال:

- شرکت در نمایشگاه های صنایع دستی داخلی و بین المللی.
- ایجاد و تقویت تعاونی های صادرکنندگان صنایع دستی که تشکیل یافته از فارغ التحصیلان، کارشناسان و تولید کنندگان این محصولات است.
- توسعه و ترویج تجارت الکترونیک بطوری که به صادر کنندگان این صنایع بعنوان یک اصل نگاه می کنند و از طریق تجارت الکترونیک سعی در معرفی و ترویج این صنایع شود.
- ایجاد مراکز و مناطقی که مراحل ساخت و تولید صنایع دستی را برای گردشگران به نمایش گذاشته شود.
- تاسیس بازارچه های بعنوان مکانی برای عرضه و فروش صنایع دستی در مقیاس انبوه برای عرضه صنایع دستی.
- تامین امنیت سرمایه گذاری در واحدهای صنعتی و افزایش پوشش بیمه ای برای نیروهای کار و تولیدات صنایع دستی.
- تهیه و تامین منابع مواد اولیه آماده و مناسب و عرضه به صنعتگران.
- تولید صنایع دستی با الهام گرفتن از نگاره های تاریخی و باستانی.

راهکارهای توسعه ی صنایع دستی از طریق گردشگری:

ما در ابتدا به پیش زمینه توسعه صنایع دستی در کشور و ارائه راهکار در این بخش یعنی تقویت گردشگری پردازیم اولین راهکار از طریق توسعه هنرهای صناعی از طریق روستاها با هدف ایجاد اشتغال مولد برای جمعیت مازاد و توزیع عادلانه فرصتها و معرفی روستا و جاذبه های آن این طریق است، دومین راهکار اصلاح ساختار مدیریت گردشگری و به طبع آن صنایع دستی است که شامل موارد زیر می شود:

- استقرار سیستم مدیریتی نظام مند باز بجای بسته، فراملی بجای ملی، برون گرا بجای درون گرا، گروه گرا بجای فردگرا، تا این صنعت امروزه در جهان حتی از درآمدهای نفتی هم پیشی گرفته است.
- هدایت نظام مدیریتی از روش سنتی به روش علمی، کارآمد، اثربخش و غیر سلیقه ای
- ارائه آموزش های لازم به مهمان و میزبان از طریق رسانه ها و نشریات
- تقویت کادر قوی با تحصیلات مرتبط با گردشگری و صنایع دستی
- تدوین قوانین شفاف و لازم الاجرا
- حفظ و احیای ارزش ها از این جهت که گردشگران جهت بازدید از ارزشهای طبیعی، سنتی و بومی مبادرت به سفر می کنند

- برنامه ریزی برای کاهش فصلی بودن مقاصد گردشگری و اختصاص فرصت های شغلی به نیروهای محلی چه در مشاغل پر درآمد و چه ساده
- اطلاع رسانی، فرهنگ سازی با هدف معرفی مراکز جذاب و جالب توجه برای گردشگران و اما راهکارهای لازم در این مورد:

- بسته بندی مناسب آثار صنایع دستی
- مشارکت فعال صدا و سیما در امر اطلاع رسانی و تبلیغات گسترده بر روی صنایع دستی با هدف موقعیت مناسب برای عرضه کالا و جذب گردشگر
- صدور کالا و صنایع دستی داخلی از طریق جهانگردان که تا حدودی مشکلات بازار یابی و هزینه حمل و نقل را در شرایط فعلی کاهش می دهد.
- قائل شدن تسهیلات لازم و ارزان قیمت و حتی رایگان برای ارسال صنایع دستی به صورت پستی و فراهم کردن امکانات و ارائه خدمات مناسب در زمینه بیمه، حمل و نقل و تحویل سالم و بموقع در مقصد مورد نظر.

هدف از توسعه گردشگری در نواحی روستایی، بررسی رابطه صنایع دستی، ایجاد اشتغال و جذب گردشگر و توریسم در استان کرمانشاه بوده کارشناسان معتقدند، رمز ماندگاری و حیات آینده کشورها در روند جهانی شدن، در گرو نگاه کیفی و برنامه ای به صنایع دستی است تا اصالت و قومیت ها را زنده نگهدارد و مانع پیروی و تقلید کورکورانه شود و همچنین نوعی قدردانی از نواحی روستایی است در حالی که سعی در جلوگیری از تنزل اقتصادی، اجتماعی و محیط طبیعی آن دارد. از این لحاظ، یکی از اهداف ایجاد موازنه بین تعداد منازل جانبی گردشگری و سایر اشکال اقامتی بخصوص در کلبه های روستایی و چادرهای کمپ بر روی زمینهای کشاورزی است که مورد توجه مستقیم کشاورزان است مورد بعدی جذب گردشگر و توریسم و کسب منافع اقتصادی و همچنین کارآفرینی برای روستاییان و افراد جویای کار می باشد که منابع عظیم اقتصادی را بسوی استان کرمانشاه بالاخذ روستاهای این منطقه به همراه دارد. (گردشگری بین المللی؛ ۱۳۸۴؛ ۱۹۹).

منابع:

- ۱- توسعه صنعت گردشگری در ایران: موانع و راهکارها؛ نوبخت، محمد باقر ۱۳۲۹. پیروز، الهام. ۱۳۸۷؛ معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی - دفتر گسترش تولید علم.
- ۲- برنامه ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه ای: سازمان جهانی جهانگردی؛ مترجمین: رنجبریان، بهرام. زاهدی، محمد. ۱۳۷۹؛ انتشارات جهاد دانشگاهی واحد اصفهان.

۳- گردشگری روستایی: ریچارد، جولیا شارپلی؛ مترجمین: منشی زاده، رحمت ۱۳۲۷-، نصیری، فاطمه ۱۳۶۰-، ۱۳۸۰، نشر منشی.

۴- گردشگری (ماهیت و مفاهیم)؛ پاپلی، محمد حسین ۱۳۲۷-، سقایی، مهدی ۱۳۵۴-، ۱۳۸۶، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).

۵- گردشگری و توسعه در جهان سوم: جان لی؛ مترجمین: رکن الدین افتخاری، عبدالرضا ۱۳۳۴-، صالحی امین، معصومه السادات ۱۳۴۸-، ۱۳۷۸، شرکت چاپ و نشر بازرگانی وابسته به موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی.

۶- گردشگری بین المللی: فرانسو ولا، یونل بیچیل، بشرل لیونل؛ مترجمین: گوهریان، محمد ابراهیم ۱۳۳۱-، کتابچی محمد مهدی ۱۳۲۷-، ۱۳۸۴، امیر کبیر.

۷- برنامه ریزی ملی و منطقه ای جهانگردی: سازمان جهانی جهانگردی؛ ترجمه: عبدالله زاده محمود، ۱۳۷۹. دفتر پژوهشهای فرهنگی.

